

Euroopa Kohtust ja eelotsusemenetlusest¹

Liina Teras (RiTo 14), kohtunik Uno Lõhmuse nõunik Euroopa Ühenduste Kohtus

Uno Lõhmus (RiTo 14), Euroopa Ühenduste Kohtu kohtunik

Euroopa Ühenduste Kohtu tööd ei pea tundma ainult kohtunikud, ka riigiametniku pädevuse lahutamatu osa on teadmised kohtupraktikast, mis aitab Euroopa Liidu õiguse toimimist mõista.

Sõnapaar Euroopa kohus tekitab mõneski arusaamatust. Millest on jutt? Teadjamad teavad, et Euroopas on kaks rahvusülest kohut, Euroopa Inimõiguste Kohus Strasbourgis ja paarsada kilomeetrit põhja pool Luxembourgis Euroopa Ühenduste Kohus ehk lühemalt Euroopa Kohus. Esimene moodustati Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga ning see arutab kaebusi inimõiguste rikkumise kohta Euroopa Nõukogu liikmesriikides. Teise tegutsemise aluseks on Euroopa Ühenduse asutamisleping. Mõlemas kohtus on õigust mõistmas ka Eestist pärit kohtunikud, Strasbourgis 1994. aastast ja Luxembourgis 2004. aastast alates.

Eesti ühinemisel Euroopa Liiduga laienes lepingute ja teisese õigusega – mille all mõeldakse euroliidu institutsioonide vastuvõetud õigusakte – loodud õiguskord ka Eesti territooriumile. Üha enam valdkondi, eriti majandustegevust reguleerivaid õigusnorme, pärineb Euroopa Liidu institutsioonidelt.

Osa Euroopa Liidu õigusnorme (lihtsustamise eesmärgil tähistab Euroopa Liit siin ja edaspidi nii Euroopa Ühenduse kui ka Euroopa Liidu lepingutega loodud institutsioone ja õigust) on otsekohaldatavad, osa on meie õigussüsteemi üle võetud Eesti seadustega. Euroopa Liidu õiguskorda iseloomustavad kaks põhimõtet: Euroopa Liidu õiguse esmasus ja vahetu kohaldatavus. Nende põhimõtete ellurakendamise eest peavad hea seisma nii Euroopa Kohus kui ka liikmesriikide kohtud. Ometi ei moodusta Euroopa Kohus ja liikmesriikide kohtud ühtset hierarhilist kohtusüsteemi, sest liikmesriikide kohtud ei ole allutatud Euroopa Kohtule.

Eesti kohtusüsteem on kindlaks määratud põhiseadusega, Euroopa Kohus on loodud rahvusvahelise lepinguga. Euroopa Kohus on Euroopa Liidu kõrgeim kohus, kuid ta ei ole liikmesriikide jaoks kõrgeim apellatsioonikohus, nagu on liitriikides ülemkohus. Seepärast ei saa Riigikohtu otsuse peale Euroopa Kohtule edasi kaevata. Euroopa Kohus ja liikmesriikide kohtud tegutsevad paralleelselt, kuid seotult, sest mõlemad süsteemid peavad tagama Euroopa Liidu õiguse ühetaolise kohaldamise. Siiski kuulub viimane sõna Euroopa Liidu õiguse tõlgendamisel Euroopa Kohtule.

Euroopa Kohus ja selle liikmed

Euroopa Liidu kohtusüsteem koosneb kolmest kohtust: Euroopa Ühenduste Kohus (ehk Euroopa Kohus), Esimese Astme Kohus ja Avaliku Teenistuse Kohus, millest igaühel on oma pädevus. Kaks esimest on moodustatud põhimõttel, et neis on üks kohtunik igast

liikmesriigist. Seega on kummaski kohtus 25 kohtunikku. Nende arv suureneb Bulgaaria ja Rumeenia ühinemisel 1. jaanuaril 2007 veel kahe kohtuniku võrra. Avaliku Teenistuse Kohtu moodustamisel ei järgitud riikide esindatuse põhimõtet, sest kohus koosneb seitsmest kohtunikust. Artikli teema tõttu tuleb järgnevalt juttu eelkõige Euroopa Kohtust kui Euroopa Liidu kohtusüsteemi hierarhias kõige kõrgemal seisvast kohtust.

Euroopa Kohus sarnaneb Eesti Riigikohtuga selle poolest, et mõlemas on ühendatud kõrgema üld-, haldus- ja konstitutsioonikohtu funktsioon. Ehkki Euroopa Liidul pole tavamõistes konstitutsiooni, on konstitutsioonikohtu funktsioon Euroopa Kohtu olulisimaid. Euroopa Kohus otsustab Euroopa Liidu teise õiguse kehtivuse üle ning selle üle, kas liikmesriik on rikkunud liidu lepinguist tulenevaid kohustusi, on vahekohtunik euroliidu institutsioonide vahelistes vaidlustes ja annab tõlgendusi Euroopa Liidu õigusele, et hinnata, kas liikmesriigi õigus on sellega kooskõlas. Formaalselt ei ole küll kohtul õigust liikmesriigi õigusakti kehtetuks tunnistada, kuid kohtu tõlgendus tekitab kohustuse jätta liikmesriigi õigusakt riigi kohtus olevas vaidluses kohaldamata.

Kohtunikele lisaks on Euroopa Kohtu liikmeiks ka kohtujuristid, keda on kokku kaheksa. Kohtujuristi institutsioon on tundmatu üldõigussüsteemi kuuluvates riikides, Põhjamaades, Ida- ja Kesk-Euroopa riikides. Kohtu loomisel oli aktiivne osa Prantsusmaal, mis kajastub ka kohtu organisatsioonis ja protseduurireeglites. Seal ongi pärit kohtujuristi institutsioon, mida siiski tuntakse ka Prantsusmaa naaberriikides. Kohtujurist on oma staatusest sarnane kohtunikuga. Tal on samad privileegid, ta osaleb kohtunike üldkoosolekuil, kus arutatakse kohtu organisatsioonilisi küsimusi ja istub istungil kohtunikega ühe laua taga, kuid ei osale kohtunike nõupidamisel, kus arutatakse, milline otsus konkreetses kohtuasjas langetada. Kohtujuristi ülesanne on teha kohtuasjades, milles esineb uus õigusküsimus, ettepanek, kuidas kohus võiks kohtuasja lahendada. Tema ettepanekud avaldatakse koos kohtuotsusega.

Euroopa Liidu viimase laienemisega suurenes kohtunike arv 15-lt 25-le, kuid kohtujuristide arv jäi samaks. Kaheksast kohtujuristi ametikohast on viis reserveeritud suurematele riikidele: Hispaaniale, Itaaliale, Saksamaale, Prantsusmaale ja Ühendkuningriigile. Kolm kohtujuristi kohta täidetakse kuueks aastaks ülejäänud liikmesriikide tunnustatud juristidega rotatsiooni korras liikmesriikide tähestiku alusel. Selle aasta oktoobris lõppes Hollandist ja Austriast pärit kohtujuristide ametiaeg ja neid asendasid kohtujuristid kahest uuest liikmesriigist, Sloveeniast ja Slovakkias. Kui kohtujuristide arvu ja nende määramise korda ei muudeta, peaks Eesti saama oma kohtujuristi määrata 2024. aastal.

Milliseid asju kohus menetleb?

Mõistagi ei lahenda iga kohtuasja 25 kohtunikku. Kohtuasjad lahendatakse olenevalt nende keerukusest ja tähtsusest eri suurusega kodades. Asutamislepingus ette nähtud juhtudel otsustab kohtuasja täiskogu (kõik kohtunikud). Kõige keerulisemad ja tähtsamad kohtuasjad lahendatakse suurkojas, mis koosneb 13 kohtunikust. Kõige sagedamini on kohtu koosseis viieliikmeline, vähem tähtsad kohtuasjad lahendab kolmeliikmeline koda. Otsuse, millisele kojale asi lahendamiseks antakse, teeb enne suulise menetluse alustamist kohtunike ja kohtujuristide üldkoosolek.

Euroopa Liidu 2004. aasta laienemine muutis vajalikuks kohtu töö ümberkorraldamise. Viie kohtunikuga kodade arv suurenes kahelt kolmele ja sel aastal neljale. Kolmeliikmelisi kodasid on sellest sügisest samuti neli. 2005. aastal lahendas suurkoda 13%, viiest kohtunikust koosnev koda 54% ja kolmest kohtunikust koosnev koda 33% kohtuasjadest. Kokku tegi kohus 2005. aastal 466 lahendit.

Kohtunike nõupidamistel järgitakse nõupidamistoa saladust. Neist nõupidamistest võtavad osa ainult kohtu koosseisu kuuluvad kohtunikud, seevastu kohtujurist, kohtuniku nõunikud ja tõlgid seal ei osale. Iga kohtunik esitab oma seisukoha ettekandja–kohtuniku koostatud kohtuotsuse projekti kohta. Eriarvamuste korral püütakse leida konsensus, kui seda aga ei saavutata, määrab kohtuotsuse sisu enamuse arvamus. Erinevalt Euroopa Inimõiguste Kohtust ja Eesti Riigikohtust pole eriarvamuse avalikuks tegemine lubatud. Kõik kohtuotsused ja määrused on kättesaadavad kohtu kodulehel Internetis (<http://curia.europa.eu>), kõik eelotsusetaotluste kohta tehtud otsused ja enamik muid otsuseid avaldatakse ka kohtulahendite kogumikus, mida antakse 1. maist 2004 välja ka eesti keeles.

Euroopa Kohtusse jõuavad asjad viiel eri viisil:

1. Euroopa Komisjon, olles arvamusel, et liikmesriik ei ole täitnud Euroopa Liidu lepingutest tulenevaid kohustusi, võib anda asja kohtusse (Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikkel 226);
2. liikmesriik võib samal alusel alगतada kohtuasja teise liikmesriigi vastu (Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikkel 227, sellel alusel alगतatakse kohtuasju nende poliitilisuse tõttu väga harva);
3. liikmesriigi kohus võib taotleda eelotsust Euroopa Liidu õiguse tõlgendamise ja kehtivuse kohta (Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikkel 234 ja Euroopa Liidu lepingu artikkel 35);
4. Esimese Astme Kohtu lahendi peale võib protsessiosaline, liikmesriik või ühenduse institutsioon edasi kaevata Euroopa Kohtule (Euroopa Kohtu põhikirja artikkel 56);
5. liikmesriigid, Euroopa Liidu institutsioonid, füüsilised ja juriidilised isikud võivad Euroopa Kohtus vaidlustada Euroopa Liidu institutsiooni õigusakti (Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikkel 230).

Tõsi, füüsiliste ja juriidiliste isikute võimalused vahetuks pöördumiseks Euroopa Kohtusse on väga piiratud. Kõige tõenäolisemalt toimub see apellatsiooni korras.

Kohtus saab rääkida emakeelt

Kohtumenetluses tunnustatakse kõigis liikmesriikides kasutuses olevaid keeli. Kuigi kohtu sisemiseks töökeeleks jäi ka pärast Euroopa Liidu 2004. aasta laienemist prantsuse keel, lisandus varasemale üheteistkümnele keelele üheksa uut ametlikku keelt. Keelte arv ei vasta liikmesriikide arvule, sest mitmes riigis on ametlikuks keeleks sama keel (nt prantsuse keel Prantsusmaal, Luksemburgis ja Belgias, saksa keel Austrias ja Saksamaal jne). Seega peab kohus tagama tõlked kahekümnesse keelde ja kahekümnest keelest, mis teeb 380 võimalikku keelekombinatsiooni.

Kohtuasja keeleks võib olla üks keel kahekümnest (alates 1. jaanuarist 2007 kahekümne kahest). Euroopa Komisjoni hagi liikmesriigi vastu on menetluskeeleks liikmesriigi keel. Eelotsusemenetluses, mis algab ja lõpeb liikmesriigi kohtus, on menetluskeeleks selle riigi ametlik keel, kelle kohus eelotsusetaotluse esitab. Riikide valitsused, kes esitavad eelotsusemenetluses oma seisukohad, vormistavad pöördumised riigi ametlikus keeles. Kõik menetlusdokumendid tõlgitakse kohtuasja keelde ning Euroopa Kohtu töökeelde.

Keelte paljusus ja tõlkevajadused mõjutavad kohtuprotsessi kestvust ja neelavad suure osa kohtu eelarvest. Kui Eestist on Euroopa Kohtus ja Esimese Astme Kohtus kokku kaks kohtunikku, siis Eesti tõlkeosakonnas on ametis 25 tõlkijat, peale selle korrektorid, assistendid jt. Mitmekeelsus mõjutab küll kohtu tegevuse tõhusust, kuid näitab keelte võrdsuse põhimõtte tunnustamist, võimaldab liikmesriikide kohtunikel olla kursis Euroopa Kohtu praktikaga ja hõlbustab eelotsusetaotluste esitamist. Seepärast tuleb tõlkida ka enne 1. maid 2004 tehtud otsused eesti keelde. Nende otsuste tõlkimine on liikmesriigi kohustus, mida justiitsministeerium on asunud täitma.

Lähemalt eelotsusemenetlusest

Liikmesriikide kohtud, samuti Euroopa Kohus, kohaldavad Euroopa Liidu õigust. Euroopa Kohtul on siiski ainupädevus seda õigust tõlgendada ja otsustada Euroopa Liidu teisese õiguse kehtivuse üle. Tavaliselt rõhutatakse, et eelotsusemenetlus on dialoog liikmesriigi kohtu ja Euroopa Kohtu vahel. Kuna eelotsuse küsimuse esitab liikmesriigi kohus, vastuse annab Euroopa Kohus ja saadud tõlgenduse järgi lahendab riigi kohus konkreetse vaidluse, on liikmesriigi kohus ja Euroopa Kohus tõepoolest koostöösides.

Siinkohal on vaja meenutada, et rääkides ühenduse õiguse kohaldamisest Eesti kohtus, tuleb silmas pidada, et pärast ühinemist Euroopa Liiduga on Eesti õigus suures osas ümberkirjutatud Euroopa Liidu õigus. See puudutab eelkõige euroliidu direktiividega kehtestatud õigust, mis ei ole üldjuhul otsekohaldatav ja millest tulenevad normid tuleb liikmesriigil oma õigusse sisse kirjutada. Seega võib vajadus tõlgendada ja kohaldada ühenduse õigust tähendada praktikas näiteks kohtuvaidluse lahendamist käibemaksuseaduse alusel, mille enamik norme on pärit ühenduse direktiivist.

Eelotsusemenetlus loodi koos Euroopa Kohtu asutamisega ning sarnaselt kohtujuristi institutsiooniga oli see inspireeritud Prantsuse õigusest, kus eri õigusharude kohtud võisid üksteisele eelotsuse küsimusi esitada. Eelotsuste taotlemist reguleerib eelkõige Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikkel 234, mis annab liikmesriigi kohtule võimaluse eelotsust küsida, kui tal tekib poolelioleva kohtuasja käigus küsimus ühenduse õigusakti kehtivuse või tõlgendamise kohta. Asutamislepingu artikkel 68 annab viisa-, asüüli- ja sisserändepoliitika valdkonnas õiguse eelotsust taotleda üksnes liikmesriigi viimase astme kohtule. Lisaks näeb asutamislepingu artikkel 225 ette võimaluse anda ka Esimese Astme Kohtule pädevus teha eelotsuseid teatavates põhikirjaga sätestatud valdkondades, kuid seni ei ole seda võimalust veel üheski valdkonnas kasutatud.

Politsei- ja õigusalase koostöö valdkonnas saavad liikmesriigid Euroopa Kohtult eelotsust küsida üksnes siis, kui nad on Euroopa Liidu lepingu artikli 35 kohaselt Euroopa Kohtu

pädevust deklaratsiooniga aktsepteerinud. Eesti seda veel teinud ei ole. Teisi eelotsusemenetlust puudutavaid sätteid võib leida Euroopa Kohtu põhikirjast (artikkel 23) ja kodukorrast (artiklid 29, 103, 104 ja 104a). Lisaks on kohus välja töötanud juhised liikmesriikide kohtutele Euroopa Ühenduste Kohtu eelotsuste taotlemiseks (avaldatud Euroopa Liidu Teatajas C 143, lk 1, 11.6.2005).

Euroopa Liidu õiguse tõlgendamisele ja teisese õiguse kehtivuse hindamisele lisaks on Euroopa Kohus pädev andma eelotsuseid ka mitmete konventsioonide ja rahvusvaheliste lepingute kohta. Neist olulisemadena võiks nimetada Brüsseli 1968. aasta konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, Rooma 1980. aasta lepinguõiguse konventsiooni ning Euroopa Majanduspiirkonna lepingut. Viimasega nähakse EFTA kohtule ette võimalus küsida eelotsust Euroopa Kohtult nende Euroopa Majanduspiirkonna lepingu sätete kohta, mis sisaldavad samu reegleid kui ühenduse õigus. Euroopa Kohtu pädevus eelotsuseid anda võib lisaks eelnimetatule tuleneda ka rahvusvahelises lepingus sisalduvast vahekohtuklauslist.

Kes võib eelotsust küsida?

Euroopa Kohtult võib eelotsust küsida liikmesriigi kohus, kui selles kohtus kerkib poolelioleva kohtuasja käigus üles küsimus ühenduse õigusakti kehtivuse või tõlgendamise kohta. Kui selleks kohtuks on liikmesriigi kohus, kelle otsuse peale ei saa liikmesriigi õiguse järgi edasi kaevata (Eestis Riigikohus), on ta kohustatud esitama Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Tõsi, sellest kohustusest on ka erandid. Eelotsuse küsimust ei pea esitama juhul, kui Euroopa Kohus on sellekohase tõlgenduse juba andnud (asjaolu, mis muutub aastatega üha tõenäolisemaks) või kui norm, mille tõlgendamist vajatakse, on nii selge, et selle tõlgenduse osas ei teki vähimatki kahtlust. Viimasele tingimusele tuginedes otsustas ka Eesti Riigikohus oma 2006. aasta 5. oktoobri otsuses, mis puudutas üleliigse laovaru seaduse vastavust ühenduse õigusele, jätta Euroopa Kohtult eelotsus küsimata.

Eelotsusemenetlus ei ole piiratud üksnes liikmesriikide kohtutega kitsas tähenduses. Euroopa Kohus on mitmes oma otsuses rõhutanud, et kohtu mõiste selles menetluses on laiem kui see, mida mõistetakse kohtu all liikmesriikide õiguses. Nii võib Euroopa Kohtule eelotsuseküsimusi esitada liikmesriigi selline vaidlusi lahendav organ, mis on loodud seaduse alusel, tegutseb alaliselt, teeb siduvaid otsuseid, on sõltumatu ja erapooletu ning lahendab vaidlusi võistlevas menetluses (viimase tingimuse osas on kohus teinud ka erandi ja vastanud eelotsuse küsimustele ka siis, kui võistleva menetluse nõuet ei ole täidetud). Näiteks on kohus tunnistanud vastuvõetavaks eelotsusetaotlused, mida on esitanud kollektiivlepingutest tulenevaid vaidlusi läbi vaatav vahekohus, eeluurimiskohtunik kriminaalasjas, riigihangete järelevalve komisjon, immigratsioonivaidlusi lahendav ametnik. Samas ei ole kohtu mõiste ühenduse õiguse tähenduses vastanud liikmesriigi konkurentsiamet, tolliameti lepitus- ja ekspertiisikomisjon, lepingust tulenevaid vaidlusi lahendav vahekohtunik, kelle otsused pole siduvad, maksumaksjate vaideid läbi vaatav maksuameti komisjon jt.

Kas liikmesriik vastutab eelotsuse küsimata jätmise eest? Vastus sellele küsimusele on jaatav. Kuna Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikli 234 kolmas lõik paneb viimase astme kohtule kohustuse esitada kahtluse korral eelotsuse küsimus, siis on selle kohustuse rikkumise eest võimalik liikmesriiki karistada. Nagu juba eespool mainitud, ei saa üksikisik liikmesriigi kohtu otsust Euroopa Kohtusse edasi kaevata, isegi kui ta arvab, et see kohus rikkus ühenduse õigust, jättes eelotsuseküsimuse esitamata, ja andis väär tõlgenduse. Isik saab aga esitada sama riigi kohtusse hagi riigi vastu lepinguvälise kahju hüvitamiseks. Euroopa Kohus leidis *Köbleri* kohtuasjas (C-224/01), et riik vastutab tema kohtuorgani toime pandud rikkumise eest, kui viimane on eiranud eelotsuse taotlemise kohustust ja teinud otsuse, mis on ilmses vastuolus Euroopa Kohtu antud tõlgendusega. Kohus lisas, et sellisel juhul peab rikkumine olema oluline ning peab olema tõendatud, et just selle kohustuse rikkumisega tekitati üksikisikule kahju.

Kuidas menetletakse taotlust?

Milline näeb välja menetlus Euroopa Kohtus, kui liikmesriigi kohus on otsustanud esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse?

Et Euroopa Kohus saaks eelotsuse küsimuse menetlusse võtta, on vaja, et küsimusele lisaks oleks taotluses esitatud ülevaade põhikohtuasja faktilistest asjaoludest, liikmesriigi ja ühenduse õigusnormidest, mida selles asjas tuleks küsimuse esitanud kohtuniku arvates kohaldada, ning poolte seisukohtadest. Samuti tuleb põhjendada, miks küsimus on oluline põhikohtuasja lahendamiseks. Algatus eelotsuse küsimuse esitamiseks võib tulla kohtult endalt või protsessiosalistelt. Arvestada tuleb aga kindlasti sellega, et eelotsuse taotlemine peatab menetluse põhikohtuasjas ligikaudu kaheks aastaks.

Kui eelotsusetaotlus on jõudnud Euroopa Kohtu kantseleisse, siis see registreeritakse ja saadetakse kohtu tõlkeosakonnale, et tõlkida taotlus kõigisse Euroopa Liidu ametlikesse keeltesse. Kui taotlus on pikem kui 25 lehekülge, tehakse sellest kokkuvõtte ja tõlgitakse kokkuvõtte. Kõigi Euroopa Kohtule esitatud eelotsusetaotluste kohta avaldatakse teatis Euroopa Liidu Teatajas, mis sisaldab ainult küsimust, millele liikmesriigi kohus soovib saada Euroopa Kohtult vastust. See annab kõigile võimaluse teada saada, milliseid tõlgendusi on Euroopa Kohtult oodata.

Eelotsusetaotlus tervikuna, s.t koos ülevaatega faktidest, õigusest ja seisukohtadest, saadetakse pooltele, kõigile liikmesriikidele, Euroopa Komisjonile ning vajaduse korral euroliidu nõukogule, Euroopa Parlamendile ja isegi kolmandatele riikidele, kui küsimus puudutab neid. Sellega algab kirjalik menetlus, mille käigus võivad kõik eelnimetatud adressaadid esitada Euroopa Kohtule oma kirjalikud seisukohad (tähtaeg seisukohtade esitamiseks on kaks kuud). Kõik saabunud seisukohad tõlgitakse menetluse keelde ja kohtu töökeelde ning saadetakse omakorda teadmiseks kõigile asjaosalistele ning eelotsuse küsimuse esitanud kohtule.

Kirjaliku menetluse ajal määrab kohtu president kohtuniku, kes hakkab selle kohtuasjaga tegelema. Kohtusiseselt nimetatakse teda ettekandja-kohtunikuks. Selle kohtuniku ülesanne on koostada esialgne ettekanne, mis võtab kokku probleemi põhiolemuse ja sisaldab

ettepanekut, millisele koosseisule asi lahendamiseks määrata, kas selles asjas on vaja kohtujuristi ettepanekut (s.t kas sisaldab uut õigusküsimust) ning kas on vaja korraldada kohtuistung. Istung korraldatakse, kui mõni menetlusosalistest on seda põhjendatult taotlenud või kui kohus ise seda vajalikuks peab. Esialgne ettekanne esitatakse kohtu üldkoosolekule, kes teeb otsused kohtukoosseisu, kohtujuristi ettepaneku ja istungi korraldamise kohta.

Kui üldkoosolek peab vajalikuks istungi korraldamist ja/või kohtujuristi ettepaneku esitamist, algab suuline menetlus. Istungil võivad osaleda poolte esindajad, kõik liikmesriigid (ka need, kes oma kirjalikke seisukohti ei esitanud) ja Euroopa Liidu institutsioonid. Põhikohtuasja pooli võivad Euroopa Kohtus esindada üksnes need advokaadid, kellel on õigus esineda vastava liikmesriigi kõrgeimas kohtus. Kõik esindajad peavad kohtus esinedes kandma talaari.

Kohtujurist esitab oma ettepaneku pärast istungi toimumist või kui istungit ei peetud, siis pärast üldkoosoleku toimumist. Ettepanek on avalik, see kuulutatakse kohtuistungil ning avaldatakse kohtulahendite kogumikus. Samuti on ettepanek alates selle kuulutamisest kättesaadav Euroopa Kohtu kodulehel kohtuasja menetluskeeles ja prantsuse keeles, samuti teistes keeltes, millesse on ettepanek selleks ajaks tõlgitud. Kohtujuristi ettepaneku esitamisega lõpeb suuline menetlus.

Seejärel koostab ettekandja–kohtunik kohtuotsuse projekti ja esitab koosseisu liikmetele. Otsuse projekti arutatakse, vajadusel muudetakse ja kinnitatakse kohtunike salajasel nõupidamisel.

Kui kohtukoosseis on otsuse langetanud, saadetakse see tõlkimiseks tõlkeosakonda ning menetlusosalistele teatatakse otsuse kuulutamise päev. Otsus kuulutatakse kohtuistungil, kus loetakse ette otsuse resolutiivosa. Seejärel saadetakse otsus kõigile menetlusosalistele ja eelotsuse esitanud kohtule. Otsus on kuulutamise hetkest alates kõigis euoliidu keeltes kättesaadav Euroopa Kohtu kodulehel ning see avaldatakse kohtuasjade kogumikus, mis ilmub umbes pool aastat pärast kuulutamist. Kohtuotsus on selle kuulutamisest alates siduv kõigile liikmesriikidele.

Kuigi eelotsusemenetlus Euroopa Kohtus on sellega lõppenud, ei ole veel lõppenud dialoog liikmesriigi kohtuga. Nimelt soovib kohtukantselei, et liikmesriigi kohus saadaks talle lõpliku otsuse, mis ta selles asjas teeb. Euroopa Kohtu uurimis- ja dokumentatsiooniosakond koostab kord aastas ülevaate, kuidas liikmesriigi kohtud on Euroopa Kohtu tõlgenduste alusel põhikohtuasju lahendanud.

Kohtumenetluse kestus

Suurimaid probleeme liikmesriikidele on eelotsusemenetluse kestus. Nagu juba mainitud, võtab ühe taotluse menetlemine aega poolteist kuni kaks aastat. Ühelt poolt on see tingitud suurest ametlike keelte arvust, sest kõik eelotsusetaotlused, kohtujuristi ettepanekud ja kohtu otsused tõlgitakse kõigisse ametlikesse keeltesse. Teisalt on põhjuseks see, et menetlusosalisi võib olla väga palju, sest kõikidel liikmesriikidel on võimalus igas

eelotsuseasjas kohtule oma seisukoht esitada. Mida rohkem seisukohti, seda enam küsimusi, mis tuleb lahendada.

Menetluse pikkuse lühendamine on olnud kohtu pideva tähelepanu all. Samas ei sõltu kõik kohtust, sest osa kohtu tegevust reguleerivaist sättest sisaldub Euroopa Ühenduse asutamislepingus, kohtu põhikiri on aga selle lepingu lisa (protokoll nr 2). Lepingusätete muutmine eeldab muudatuste heakskiitu liikmesriikide esinduskogude poolt, kohtu põhikirja muutmiseks on vaja nõukogu ühehäälsust.

Nice'i lepinguga tehtud muudatused andsid võimaluse veidi kohtu töökoormust vähendada ja menetlust kiirendada. Nõukogu otsusega anti 1. juunist 2004 Esimese Astme Kohtu pädevusse osa vaidlusi, mis varem kuulusid Euroopa Kohtu pädevusse. Selle tulemusena vähenes Euroopa Kohtu töökoormus umbes 5%. Esimese Astme Kohtu töökoormus vähenes omakorda Avaliku Teenistuse Kohtu loomisega. Kui varem tegi kohtujurist ettepanekud igas kohtuasjas, siis Nice'i lepinguga seda korda muudeti. Kohtujurist ei pea enam tegema ettepanekuid neis asjus, mis ei tõstata uusi olulisi Euroopa õiguse küsimusi. Selle muudatuse tingis eelkõige asjaolu, et pärast liidu laienemist suurenes kohtunike arv, kuid kohtujuristide arv jäi samaks. 2005. aastal tehti 35% kohtuotsustest kohtujuristi ettepanekuta. Lisaks on võimalik kohtu kodukorra artikli 104a alusel taotleda kohtult eelotsuse asjades kiirendatud menetluse kohaldamist, kui küsimuse kiireloomulisus on selgelt põhjendatud.

Mitmed abinõud on suunatud tõlkekoormuse vähendamisele. Ettekandja–kohtuniku koostatud kohtuistungite ettekanne on muutunud lühemaks. Sageli on liikmesriikide kohtutest saabuval eelotsusetaotlused, mida tõlgitakse kõikidesse keeltesse, liialt pikad. Uute reeglite järgi üle 25-leheküljelised taotlused lühendatakse ning neist koostatakse ja tõlgitakse kokkuvõtte. Kõiki kohtulahendite enam ei tõlgita ega avaldata kohtulahendite kogumikus. Interneti vahendusel on need menetluskeeles ja prantsuse keeles endiselt kättesaadavad. Otsustele, mis käsitlevad eelotsusetaotlusi, see kord ei laiene, need tõlgitakse endiselt kõikidesse keeltesse ja avaldatakse kohtulahendite kogumikus.

Mõnel määral on võimaldanud lühendada kohtuasjade lahendamiseks kuluvat aega ka kohtunike ja nende abiliste (iga kohtunikku abistab kolm nõunikku ja kaks sekretäri) arvu suurenemine ning kohtusse saanud asjade arvu vähenemine paaril viimasel aastal. Ometi pole põhjust arvata, et kohtuasjade arv ka järgmistel aastatel väheneb. Uute liikmesriikide kohtunikel oli vaja uue olukorraga kohanemiseks aega, seetõttu võib eeldada kohtuasjade arvu uut kasvu.

Pisut statistikat

Kuidas kohtul on õnnestunud menetlusaega vähendada, näitab statistika. Keskmine eelotsusetaotluste menetlusaeg lühenes 2003. aasta 25,5 kuult 2004. aastal 23,5 kuule ja 2005. aastal koguni 20,4 kuule. 2006. aastal lõpetatud eelotsuseasjades (selle aasta andmed on perioodi kohta 1. jaanuarist kuni 30. septembrini) oli menetluse keskmine pikkus 19,8 kuud. Apellatsioonkaebuste läbivaatamise aeg on lühenenud 2004. aasta 21,3 kuult 2005. aasta 20,9 kuule ning 2006. aasta 18,2 kuule. Vahetult kohtusse esitatud hagide

läbivaatamiseks kulus kohtul 2004. aastal keskmiselt 20,2 kuud, 2005. aastal 21,3 kuud ja 2006. aastal 21,2 kuud.

Et neid keskmisi näitajaid paremini mõista, on kasulik teada kohtu tegevuse üldist statistikat.

Lõpetatud kohtuasjade arv:

- 2004. aasta: 665 kohtuasja (sellest 262 eelotsust);
- 2005. aasta: 574 kohtuasja (sellest 254 eelotsust);
- 2006. aasta (9 kuud): 377 kohtuasja (sellest 188 eelotsust).

Sissetulnud kohtuasjade arv:

- 2004. aasta: 531 kohtuasja (249 eelotsusetaotlust);
- 2005. aasta: 474 kohtuasja (221 eelotsusetaotlust);
- 2006. aasta (9 kuud): 407 kohtuasja (181 eelotsusetaotlust).

Menetluses olevad kohtuasjad (31. detsembri seisuga):

- 2004. aasta: 840 kohtuasja;
- 2005. aasta: 740 kohtuasja.

Statistika näitab, et mõne riigi kohtud on aktiivsemad eelotsuseid küsima. Ajavahemikus 1952–2005 on Saksa kohtud esitanud 1465, Itaalia kohtud 862 ja Prantsuse kohtud 693 eelotsusetaotlust, seevastu Luksemburgi kohtud vaid 59, Iiri kohtud 47, Portugali kohtud 57 eelotsusetaotlust. Nende arvude hindamisel ei saa siiski jätta arvestamata riigi suurust ja Euroopa Liiduga ühinemise aega.

Kuidas Euroopa Liidu laienemine kajastus Euroopa Kohtu töös? 2004. aasta laienemise järel oodati kohtuasjade suurt kasvu. Paraku seda ei juhtunud. Kohtusse saabunud asjade arv hoopis vähenes: aastal 2003 saabus 561, aastal 2004 aga 531 asja. Uutest liikmesriikidest oli 2006. aasta 30. septembri seisuga saabunud ainult 16 eelotsusetaotlust. Eestist ei olnud selle artikli kirjutamise ajaks kohtusse saabunud ühtki eelotsusetaotlust. Eelotsusetaotluste arv ongi olnud riigiti väga erinev. Austria, Rootsi ja Soome ühinesid Euroopa Liiduga 1995. aasta jaanuaris. Ühinemisest kuni 2005. aastani esitasid Austria kohtunikud 276, Rootsi kohtunikud 61 ja Soome kohtunikud 42 taotlust eelotsuse saamiseks.

Eesti oli uutest liikmesriikidest esimene, kelle vastu Euroopa Komisjon esitas 2005. aastal lepingu rikkumise hagi. See jäi ka selle aasta ainukeseks uue liikmesriigi vastu esitatud hagiks. Nüüdseks on komisjon esitanud Eesti vastu kolm lepingu rikkumise hagi, millest ühest hiljem loobus. Esimese Astme Kohtu menetluses on samuti mitu Eestiga seotud asja, millest tähtsaim on nn suhkrutrahvi asi.

Märkused

¹Artiklis on toodud ainult autorite isiklikud arvamused ning need ei kajasta Euroopa Kohtu ametlikke seisukohti.